

Hotagens kyrka

Nytt staket

Krokoms kommun, Härnösands stift

Sara Höglund

RAPPORT – JAMTLI 2017:11
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel 063-15 01 00

Fax 063- 10 61 68

© Jamtli 2017

Allt kartmaterial från GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriverket

Ärende nr MS2006/02204

Omslagsbild: Nytt staket runt Hotagens kyrka

Foto: Björn Olofsson, där ej annat anges

Redigering och layout framsida: Lena Ljungkvist, Jamtli

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
INLEDNING	3
KARTA	5
HISTORIK	6
ANTIKVARISKT RESONEMANG	10
<i>Syll</i>	10
<i>Virke</i>	10
<i>Klot</i>	10
GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER	11
<i>Syll</i>	11
<i>Stolpar</i>	11
<i>Pinnar/Spjälor</i>	12
<i>Överliggare</i>	13
<i>Knoppar</i>	14

Inledning

Länsstyrelsen i Jämtlands län beviljade 2013-01-29 Föllingebygdens församling tillstånd till uppförande av ett nytt staket vid Hotagens kyrka (länsstyrelsens dnr. 433-8411-2012). Arbetet har följt de handlingar som låg till grund för länsstyrelsens beslut och utformningen har skett i samråd med antikvariskt sakkunnig.

Arbetet genomfördes under perioden november 2013 till augusti 2015 och har omfattat nytillverkning av staketet. Tyvärr hade det tidigare staketet rivits och endast syllen fanns kvar på platsen när arbetet började. Utformningen av det nya staketet har därmed utgått från enstaka delar som stod undanställda vid kyrkan samt äldre fotografier.

Länsstyrelsen beslutade 2014-02-07 om en ändring i sitt tidigare beslut (länsstyrelsens dnr. 433-1386-2014) angående ytbehandling av staketets syll, ett beslut som togs utifrån historiska fotografier på tidigare stakets utseende längre tillbaka i tiden där syll och staket hade samma ljusa kulör. Tyvärr kom detta ändringsbeslut inte att beaktas av församlingen varför syllen kom att få en avvikande kulör, något som var satt som ett krav i det ursprungliga beslutet. Utförandet av staketet har därmed i detta avseende ett avvikande utseende än de äldsta staketen som funnits på platsen.

Eftersom det tidigare staketet var rivet uppstod vissa svårigheter att återskapa dess tidigare utformning. Staketet prefabricerades nu i verkstad och monterades sedan på plats. De stående och de liggande delarna har satts vinkelrätt mot varandra istället för att anpassas efter de skillnader som finns i sluttningen på platsen. Det innebär att vissa av staketets stolpar har fått en lutning vilket inte var fallet tidigare. Erfarenheten kring detta gör att man vid nästa tillfälle kan utföra staketet på ett annat sätt för att uppnå det ursprungliga utseendet som anpassats till topografin. Förutom detta har arbetet utförts på ett utmärkt sätt avseende detaljernas utförande. Nybyggnaden av staketet är från antikvarisk synpunkt väl utförd.

Entreprenör har varit; Sten Eriksson, Jæra Snickeri & Design i Störåsen. Jamtli har genom 1:e antikvarie Björn Olofsson ansvarat för antikvarisk medverkan och följt arbetets olika skeden.

Slutbesiktning skedde 2015-09-02 då Sten Eriksson, Jon-Erik Hedman och Björn Olofsson deltog. Arbetena var då färdigställda.

Östersund den 18 maj 2017

Sara Höglund
Byggnadsantikvarie

Fastighetsuppgifter mm

Objekt	Hotagens kyrka
Dnr Jämtli	178/2013 F8ADE
Dnr LST	433-8411-2012 och 433-1386-2014

Karta

Hotagens kyrka

Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/02204

Historik

Hotagens kyrka uppfördes i sten åren 1851-1861. Kyrkan står på sluttande mark vid sjön Hotagen, där sjön omsluter kyrkotomten mot söder och öster. Mot norr finns en utvidgad kyrkogårdsdel från 1960-talet, som avgränsas av en låg skiffermur och häckar. Mellan den nya och gamla delen finns en stödmur i skiffer.

Kyrkotomtens äldsta del var till år 2012 omgärdad av ett trästaket mot väster, öster och söder. Staketet var karaktärsgivande för miljön och relativt ovanligt på kyrkogårdar i Jämtlands län. Det var från tidigt 1980-tal och tillverkat av Johan Johansson i Röt Viken. Utseendemässigt var det en något förenklad rekonstruktion av äldre staket på platsen. Staketet avlägsnades 2012 eftersom det var rötskadat och skadades ytterligare av en storm.

Hur staketet har sett ut vid olika tidpunkter framgår av äldre svartvita fotografier. Några av fotografierna som används inom detta rekonstrueringsprojekt har varit odaterade men två av fotografierna är daterade till 1916 och 1925, se följande sidor.

Av fotografierna framgår att staketet och grindstolparna ändrades mellan 1916 och 1925. Ursprungligen var grinden framför och parallell med kyrkporten. På fotografiet från 1925 har kyrkogården förstörats och grindstolparna står då längre bort från porten och är dessutom vinklade, se foto på sidan 9.

Foto från 2005 som visar den generation av staketet som det såg ut från tidigt 1980-tal till 2012.
Foto från upprättandet av förvaltningsplan, 2005.

Detaljbild av staketet som fanns från tidigt 1980-tal till 2012. Foto från upprättandet av förvaltningsplan, 2005.

Odaterat fotografi av Hotagens kyrka. Det framgår att staketet har en syll men det går inte att dra några slutsatser om staketet är omålat eller fått en mörk färgsättning. Foto: Jamtli Bildbyrå.

Foto av Hotagens kyrka från 2/10 1916. Foto: Nils Svensson i Laxviken/Jamtli Bildbyrå.
Glasplåt N SV 288.

Det är framförallt utifrån detta foto av Hotagens kyrka från 1925 som staketet rekonstruerades 2013-2015. Två betydande avsteg är att syllen inte är vitmålad och att staketet inte följer marken på de ställen marken sluttar.

Lägg märke till att grinden flyttats och står nu mer diagonalt mot kyrkporten. Foto: Jonas Andersson-Hellgren/Jamtli Bildbyrå, P12039.

Antikvariskt resonemang

Syll

I det första beslutet från länsstyrelsen fanns två alternativ på hur staketet skulle fästas mot marken. Antingen direkt i marken eller på en syll som tidigare. Det visade sig vid en undersökning av hur staketet tidigare sett ut att det sedan lång tid har haft konstruktionen med syll ovan mark. Äldre bilder från andra halvan av 1800-talet och framåt visar detta och att det är flera generationer av staket som haft denna lösning. Av dessa fotografier framgår även att syllan har haft samma färg som staketet i övrigt. I dialog med länsstyrelsen kom beslutet att ändras.

1980-talets syll var tillverkad av en fyrskäring, 15 x 15 cm, av tryckimpregnerat virke. Trots att den till vissa delar var i gott skick togs den bort då man befarade att den inom en snar framtid skulle bli sämre.

Virke

I dialog mellan snickare, församling och antikvarie valdes att göra staketet av furu. Även om det tidigare kan ha förekommit granvirke i delar av staketet så valdes furu för dess bättre beständighet mot röta. Vilket virke man ursprungligen använt kan framgå av kyrkans räkenskaper, men i detta rekonstruktionsarbete undersöktes inte detta. Det virke man fick fram var kärnfuru men tyvärr något frodvuxen, vilket framtiden får utvisa hur hållbar den är.

Klot

Flera av de gamla kloten fanns bevarade och de kom att tjäna som förebild för de nya som svarvades. Knoppen är dock mer kantig än vad förlagorna var.

Det nya staketet vid Hotagens kyrka.

Genomförda åtgärder

Som nämnts ovan var staketet som togs bort en förenklad rekonstruktion av äldre staket runt kyrkotomten. Beskrivningen nedan visar hur staketet som byggdes 2013-2015 utformades. Det är en sammanvägning av bevarade byggnadsdetaljer och fotografier för att få ett historiskt trovärdigt och hållbart staket.

Syll

Syllen och tvärsyllarna är hyvlade fyrskäringar, om 150 x 150 mm. Tvärsyllarnas längd varierar något men är cirka 85 cm.

Syllen har behandlats med roslagsmahogny, vilket är ett avsteg från länsstyrelsens ändrade beslut från 2014-02-07. Efter att ha tittat på flera äldre fotografier hade det framkommit att kyrkans staket haft en vitmålad syll. Ur ett antikvariskt och estetiskt perspektiv hade varit bättre med vitmålad syll och staketet har i detta avseende därmed ett avvikande utseende än de äldsta staketen som funnits på platsen.

2015 års version av staketet runt Hotagens kyrka.

Stolpar

Även stolparna är av hyvlade fyrskäringar, med måtten 150 x 150 mm. Stolparna lutar vid vaktmästeriet och på partiet öster om kyrkan. Det ser litet knepigt ut och har att göra med hur det nya staketet har tillverkats. Anledningen är att staketet har tillverkats i förväg med en rät vinkel mellan de tunna pinnarna och de liggande plankorna. Hålen för pinnarna är gjorda

med kedjestämmare rakt igenom men det har inte tagits hänsyn till att marken har lutat och att både stolpar och pinnar ska stå lodrätt när staketet monterats på plats.

Det snickeritillverkade staketet ser inte konstigt ut på de ställen där marken är mer plan men resultatet då marken lutar mer är inte helt lyckat. Tyvärr fanns inte mycket kvar av det gamla staketet när arbetet på börjades och denna vinkelförändring beroende av markens lutning föll bort helt i resonemanget om nytillverkningen mellan entreprenör, beställare och antikvarie.

När nästa staket ska tillverkas kan man inte göra som denna gång att alla staketlängder görs lika. Varje längd mellan stolparna måste behandlas individuellt och vinkeln mellan mark och lodlinjen ska mätas upp när hålen ska göras i de horisontella planken så att lutningen blir den rätta när staketlängderna sätts på plats. När hålen gjordes med kedjestämmaren skulle den aktuella vinkeln för varje staketlängd ha ställts in.

På ett ställe i öst där staketets lutning bryter kraftigt har Sten E fått göra om staketlängden då den som förtillverkats inte passade.

Exempel på där det nya staketet inte följer markens sluttning.

Pinnar/Spjälor

Pinnarna i staketet är hyvlade på två sidor och finsågade på två. Egentligen borde alla sidor ha hyvlats men i huvudsak är intrycket gott. De sågade ytorna sticker inte ut visuellt.

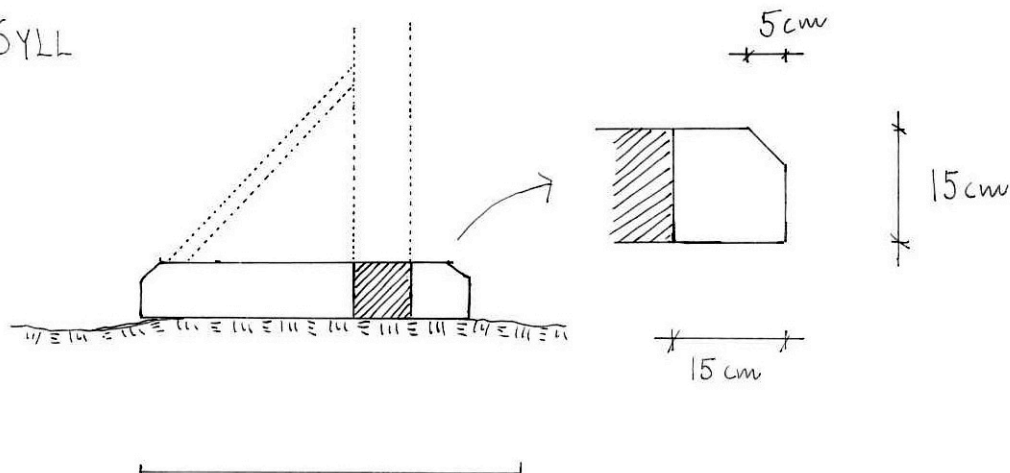
HOTAGENS K:A

UPPM. SKISSER, STAKET

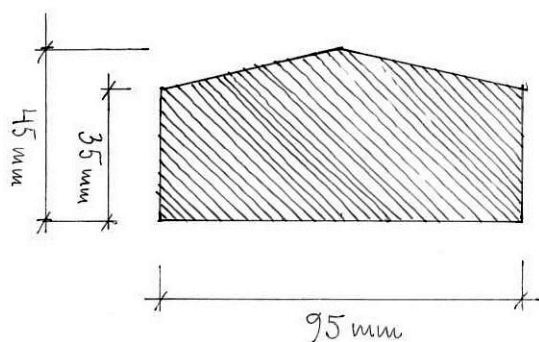
SKALA 1:20, 1:10 o 1:2

7/2 02 15/11-13 o 27/1-14

SYLL

ÖVER- o UNDERLIGGARE

Överliggare

Staketets överliggare är 95 mm breda och är svagt fasade på ovansidan vilket bland annat hindrar väta från att bli stående.

Grindar

Utöver de stora grindarna vid kyrkogårdens entré så finns två små grindar

som nytillverkades. En grind finns i det östra staketet och den andra vid vaktmästeriet på västra sidan.

Även grinden i det östra staketet ser litet knepig ut då den har utformats efter att den ena stolpen lutar annorlunda än den andra. Även detta hade undvikits om man hade kunnat tillverka staketet så att stolparna stått lodrätt. Grinden vid vaktmästeriet i väst hade en annan hängning tidigare. Gångjärn och beslag har köpts nya.

Grinden vid vaktmästeriet i väster.

Knoppar

Samtliga knoppar nytillverkades och målades. Knopparna har en rundning som är litet oval eller cylindrisk på mitten, således inte helt runda. Möjligen överensstämmer det med det tidigare staketet, men när man tittar på bilderna från det gamla staketet så ser de ut att ha varit mer runda. Kulören på de röda knopparna är litet mer roströda än på det tidigare staketet.

Exempel på knopp som kröner 2015 års staket.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2017

ISSN 1654-2045

- 2017:1 Förbifart Brunflo – Arkeologisk utredning etapp 2
Anna Engman
- 2017:2 Fångstgropar vid väg 315 – Arkeologisk undersökning av
RAÄ Klövsjö 72:1 och Klövsjö 75:1
Anna Engman
- 2017:3 Arkeologisk förundersökning av Rätan 30:1 – Schaktövervakning i samband
med omdragning av vatten- och avloppsledningar längst väg 315
Anna Engman
- 2017:4 Östersunds gamla kyrka – Ny toalett för personer med
funktionsnedsättning 2014–2015
Sara Höglund
- 2017:5 Åre gamla kyrka – Tillgänglighetsanpassning av entré 2013–2015
Sara Höglund
- 2017:6 2016 års fornminnesinventering i Jämtlands län
Karl-Johan Olofsson
- 2017:7 Liggmilan på Bäckedal – Arkeologisk undersökning av fornlämning RAÄ Sveg 914
Lars Inge Lööv och Annabell Rahm
- 2017:8 Fyndet från Lillbörtnan – Arkeologisk undersökning av
RAÄ Åsarne 172, depåfynd, 2012
Amanda Jönsson
- 2017:9 Duveds kyrka – Rekonstruktion av vattenutkastare
Sara Höglund
- 2017:10 Duveds kyrka – Utbyggnad för värmepump
Sara Höglund
- 2017:11 Hotagens kyrka – Nytt staket
Sara Höglund